

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

อุตสาหกรรมเครื่องหนังเป็นอุตสาหกรรมประเภทหนึ่งที่มีความสำคัญต่อเศรษฐกิจของประเทศ ทั้งในด้านการสร้างงานและสร้างรายได้ เนื่องจากอุตสาหกรรมเครื่องหนังเป็นอุตสาหกรรมที่ต้องใช้แรงงานมาก (Labour Intensive) และเป็นแหล่งสร้างมูลค่าเพิ่มในด้านอุตสาหกรรม ทั้งอุตสาหกรรมกระเป๋าหนัง รองเท้าหนัง และเครื่องหนังอื่น ๆ ทั้งยังเป็นแหล่งสร้างรายได้ให้กับประเทศจากการส่งออกมากกว่า 4.8 หมื่นล้านบาทต่อปี¹ นอกจากนี้เครื่องหนังยังเป็นอุตสาหกรรมที่มีมูลค่าการส่งออกติดอันดับ 1 ใน 15 ของสินค้าส่งออกที่สำคัญของไทย

อุตสาหกรรมเครื่องหนังของไทยมีพัฒนาการมานานกว่า 70 ปี โดยการพัฒนาจากการเป็นอุตสาหกรรมในครัวเรือนที่เน้นการใช้แรงงานจำนวนมากในการผลิตมาเป็นการผลิตแบบโรงงาน อุตสาหกรรม ที่มีการนำเครื่องจักรและเทคโนโลยีการผลิตสมัยใหม่เข้ามาใช้ ตลอดจนมีการพัฒนาเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการผลิตอยู่เสมอ ควบคู่ไปกับการพัฒนาฝีมือการตัดเย็บและรูปแบบผลิตภัณฑ์จนสามารถพัฒนาเป็นสินค้าส่งออกที่สำคัญประเภทหนึ่งของประเทศ อุตสาหกรรมเครื่องหนังนั้นเป็นอุตสาหกรรมที่ต่อเนื่องจากอุตสาหกรรมฟอกหนัง โดยการใช้หนังฟอกเป็นวัตถุดิบที่สำคัญในการผลิตเครื่องหนังชนิดต่าง ๆ ซึ่งในช่วง 20 ปีที่ผ่านมา อุตสาหกรรมเครื่องหนังของไทยได้วิวัฒนาการจากอุตสาหกรรมในครัวเรือนที่ใช้แรงงานจำนวนมาก มาเป็นโรงงานอุตสาหกรรมที่นำเทคโนโลยีทันสมัยมาช่วยเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการผลิตจนสามารถพัฒนารูปแบบและฝีมือในการตัดเย็บทัดเทียมกับประเทศต่าง ๆ ได้อย่างรวดเร็วและเริ่มส่งออกได้มากขึ้น โดยตลาดผู้ซื้อมีทั้งยุโรป อเมริกา และเอเชีย

เครื่องหนังส่งออกของไทยที่สำคัญ ได้แก่ รองเท้า กระเป๋า และผลิตภัณฑ์หนังอื่น ๆ เช่น ถุงมือ เข็มขัด สายนาฬิกา ของเล่นสุนัข ในช่วงปี พ.ศ. 2530-2532 ถือได้ว่าเป็นช่วงที่เครื่องหนังได้รับความนิยม การส่งออกมีอัตราที่สูงขึ้นสามารถนำเงินเข้าประเทศได้เป็นอย่างมาก แต่ในช่วง ปี พ.ศ.2542-2543 ภาวะการแข่งขันเริ่มเปลี่ยนแปลงไป ทำให้มีอัตราการส่งออกอยู่ในอัตราที่ลดลง ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ผู้ประกอบการต้องเปลี่ยนรูปแบบการผลิตและการตลาดเพื่อสร้างความสมดุลให้เกิดขึ้น โดยการพัฒนาแบบผลิตภัณฑ์ให้มีความทันสมัย เน้นการออกแบบและเย็บด้วยฝีมือประณีตให้ตรงตามความต้องการของตลาดในระดับสูงขึ้น รวมทั้งมีการใช้เครื่องจักร

¹“ภาวะการส่งออกเครื่องหนังไทย”, Thai Leather Magazine 1 (4 พฤศจิกายน 2544) : 2.

ที่มีเทคโนโลยีสูงเข้ามาช่วยในกระบวนการผลิต ซึ่งเป็นการผลิตเพื่อการส่งออกและขายในประเทศควบคู่กันไป

จากข้อมูลของสถิติของควบคุมโรงงาน กรมโรงงานอุตสาหกรรม กระทรวงอุตสาหกรรม ปี 2550 พบว่า โรงงานอุตสาหกรรมเครื่องหนังและผลิตภัณฑ์เครื่องหนัง มีจำนวน 895 แห่ง โดยแยกเป็นโรงงานขนาดใหญ่ ร้อยละ 31.96 โรงงานขนาดกลาง ร้อยละ 27.49 และโรงงานขนาดเล็ก ร้อยละ 40.56 ก่อให้เกิดการจ้างงาน 300,000 คน และมีกำลังผลิต 160 ล้านชิ้น² ซึ่งโรงงานแต่ละขนาดนั้นมีกระจายอยู่ทั่วทุกภูมิภาคของประเทศ

สำหรับการศึกษาในครั้งนี้ผู้ศึกษามุ่งให้ความสนใจกับโรงงานขนาดเล็ก เนื่องจากการใช้แรงงานคน ฝีมือ โดยส่วนใหญ่เป็นแรงงานในครัวเรือนและแรงงานว่าจ้างรายวัน และมีจำนวนโรงงานกระจายอยู่ในกรุงเทพมหานครและปริมณฑลมากที่สุด ส่งผลให้เกิดการจ้างงานในพื้นที่ เป็นการสร้างรายได้ให้กับคนที่เข้ามาทำงานในโรงงานและ เป็นการกระจายรายได้ให้แก่แรงงานส่วนใหญ่ในระบบอุตสาหกรรมเครื่องหนัง เมื่อแรงงานในโรงงานอุตสาหกรรมได้รับค่าจ้างแรงงานแล้วจะมีการใช้จ่ายในพื้นที่ต่าง ๆ ทำให้เกิดการหมุนเวียนของเงินและพัฒนาเศรษฐกิจ ก่อให้เกิดการกระจายรายได้ไปสู่อุตสาหกรรมการผลิตอื่นที่เกี่ยวข้อง โดยการศึกษาจะเน้นไปที่การศึกษากิจกรรมทางเศรษฐกิจที่มีความเชื่อมโยงทั้งในลักษณะของอุตสาหกรรมที่เชื่อมโยงกับอุตสาหกรรมเครื่องหนังทางด้านหน้า (Forward Linkage) คือ อุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องกับการนำผลผลิตที่ได้ไปปรับหรือเพิ่มเติมรูปแบบ รวมไปถึงการส่งออกสู่ตลาดและผู้บริโภค และอุตสาหกรรมที่มีความเชื่อมโยงกับอุตสาหกรรมเครื่องหนังทางด้านหลัง (Backward Linkage) คือ อุตสาหกรรมฟอกหนัง และอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องกับการประดับและตกแต่งให้เป็นเครื่องหนังที่สมบูรณ์ เช่น วัสดุซับใน กระดุม ค้าย ชิป (สำหรับรองเท้า , กระเป๋า , ของที่ระลึกต่าง ๆ) ล้อลาก (สำหรับกระเป๋าเดินทาง) โลหะ (สำหรับกระเป๋าถือสตรี , รองเท้าแตะ , เข็มขัด , นาฬิกา) ซึ่งจะก่อให้เกิดความเชื่อมโยงของกิจกรรมทางเศรษฐกิจ และทำให้เกิดการจ้างงานซึ่งเท่ากับเป็นการกระจายรายได้ให้แก่แรงงานในอุตสาหกรรมเครื่องหนัง ดังนั้น การศึกษาถึงความเชื่อมโยงของกิจกรรมทางเศรษฐกิจของอุตสาหกรรมเครื่องหนังดังกล่าวจะทำให้ทราบถึงความสัมพันธ์ระหว่างอุตสาหกรรมที่มีความเกี่ยวข้องกัน ตลอดจนปัญหาและศักยภาพเพื่อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาอุตสาหกรรมนี้ให้มีประสิทธิภาพ

² สำนักงานเศรษฐกิจอุตสาหกรรม กระทรวงอุตสาหกรรม, การนำเสนอรายงานการการระดมความคิดเรื่องอุตสาหกรรมเครื่องหนัง, (กรมโรงงานอุตสาหกรรม: กระทรวงอุตสาหกรรม, 2547), หน้า 49.

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. ศึกษารูปแบบการดำเนินธุรกิจและการกระจายตัวของอุตสาหกรรมเครื่องหนังขนาดเล็กใน กรุงเทพมหานครและปริมณฑล
2. ศึกษาปัจจัยที่สนับสนุนให้เกิดการพัฒนาอุตสาหกรรมเครื่องหนังขนาดเล็กใน กรุงเทพมหานครและปริมณฑล
3. ศึกษาความเชื่อมโยงของอุตสาหกรรมเครื่องหนังกับกิจกรรมเศรษฐกิจอื่นๆใน กรุงเทพมหานครและปริมณฑล

1.3 ขอบเขตของการวิจัย

ในการศึกษาครั้งนี้จะทำการศึกษาโรงงานอุตสาหกรรมเครื่องหนังที่จดทะเบียนกับกรมโรงงานอุตสาหกรรม โดยเลือกศึกษาโรงงานอุตสาหกรรมขนาดเล็ก เป็นรูปแบบการดำเนินการแบบอุตสาหกรรมในครัวเรือนที่เน้นการผลิตเพื่อการค้าปลีกและค้าส่งจำหน่ายในตลาดกลางและตลาดล่าง มีขนาดของแรงงานไม่เกิน 50 คน ซึ่งแรงงานนั้นเป็นแรงงานในครอบครัวและแรงงานว่าจ้างรายวันซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มผู้ประกอบการรายย่อยที่กระจุกตัวอยู่ในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล

1.4 วิธีดำเนินการวิจัย

1. ศึกษาสภาพทั่วไป รูปแบบ และที่ตั้งอุตสาหกรรมผลิตภัณฑ์เครื่องหนังใน กรุงเทพมหานครและปริมณฑล
2. ศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบและธุรกิจของอุตสาหกรรมผลิตภัณฑ์เครื่องหนัง ทั้งปัจจัยทางกายภาพและเศรษฐกิจ
3. วิเคราะห์ความเชื่อมโยงของกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่เกี่ยวข้องเนื่องจากการผลิตเครื่องหนัง
4. เสนอผลการวิเคราะห์ในรูปแบบของกราฟ ตาราง แผนภูมิและแผนที่

1.5 แหล่งที่มาของข้อมูล

1. ข้อมูลปฐมภูมิ
เป็นข้อมูลที่ได้จากการบันทึก สังเกต สัมภาษณ์ สัมภาษณ์กลุ่มคนในพื้นที่
2. ข้อมูลทุติยภูมิ
เป็นข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมเอกสารจากหน่วยงานและสถาบันต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน ที่เกี่ยวข้องกับลักษณะสภาพทั่วไปของพื้นที่

3. ข้อมูลสถิติ แผนที เอกสารจากหน่วยงานต่างๆ ดังนี้
- สำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
 - สำนักงานสถิติแห่งชาติ
 - สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน
 - กรมโรงงานอุตสาหกรรม กระทรวงมหาดไทย
 - กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม กระทรวงอุตสาหกรรม
 - กรมส่งเสริมการส่งออก กระทรวงพาณิชย์
 - สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทราบถึงรูปแบบการดำเนินธุรกิจและแหล่งที่ตั้งของโรงงานอุตสาหกรรมเครื่องหนังในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล
2. ทราบถึงปัจจัยที่เอื้อต่อการเกิดอุตสาหกรรมเครื่องหนังในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล
3. ทราบถึงอุตสาหกรรมอื่นที่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมเครื่องหนัง และเห็นถึงแนวทางในการพัฒนาความเชื่อมโยงของอุตสาหกรรมเครื่องหนังกับอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้อง
4. เป็นแนวทางในการพัฒนาเพื่อให้อุตสาหกรรมเครื่องหนังมีความสามารถด้านราคาและพัฒนาต่อไปได้อย่างเหมาะสม

1.7 คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

1) อุตสาหกรรมเครื่องหนัง คือ อุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องกับการทำและผลิตเครื่องหนัง ซึ่งการศึกษาในครั้งนี้ได้แบ่งเครื่องหนังเป็น 7 ประเภท ดังนี้ คือ

1. กระเป๋าหนัง แบ่งเป็น กระเป๋าเดินทาง กระเป๋าถือสตรี กระเป๋าสตางค์ กระเป๋านักเรียน
กระเป๋าเอกสาร
2. รองเท้า แบ่งเป็น รองเท้าบุรุษ, สตรี รองเท้าแตะ
3. ถุงมือหนัง แบ่งเป็น ถุงมือเล่นกีฬา ถุงมือที่ใช้ในโรงงานอุตสาหกรรม
4. เข็มขัด
5. สายนาฬิกา , สายหนัง (เครื่องประดับ)
6. ของเล่นสุนัข
7. ของที่ระลึก , ของชำร่วย

2) *ตลาดกลาง* คือ ตลาดภายในประเทศที่มีคุณภาพสินค้าปานกลาง ราคาสินค้าต่ำหรือสูงขึ้นอยู่กับทำเลที่ตั้งหรือสถานที่จำหน่าย กลุ่มผู้บริโภคจะมีรายได้ระดับปานกลาง *ตลาดล่าง* คือ ตลาดภายในประเทศที่จำหน่ายสินค้าราคาต่ำ กลุ่มผู้บริโภคจะเป็นกลุ่มระดับล่างที่มีรายได้ต่ำ

3) *ความเชื่อมโยงของกิจการทางเศรษฐกิจ* คือ ลักษณะความเคลื่อนไหวและความสัมพันธ์ของกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่เกี่ยวข้องกับเรื่องของ การผลิต การบริโภค และการจำหน่าย ซึ่งความสัมพันธ์มีทั้งสัมพันธ์ของกิจกรรมทางด้านหน้า (Forward Linkage) และความสัมพันธ์ของกิจกรรมทางด้านหลัง (Backward Linkage)